

## Onko ”Sininen kirja” Suomen vaihtoehto?

Matti Viren

Professori

Turun yliopisto

Pekka Himasen marraskuun alussa julkaisema *Sininen kirja*<sup>1</sup> on tähän mennessä herättänyt huomiota lähinnä hinnallaan. Kirjaa varten Himasen tutkimusprojektille myönnettiin 700 000 euroa. Hinta kuulostaa kieltämättä korkealta, sillä kirjassa ei ole mitään sellaista, jota ei olisi ollut julkisessa keskustelussa kymmenen viime vuoden aikana. Kirjassa on jotain taustamateriaalia, mutta luvut ovat suoraan valtiovarainministeriön, Goldman Sachs:n tai ETLA:n katsauksista. Loppuosa kirjasta (hyvinvointiteorian esittely) vaikuttaa peruskurssin luentomateriaalilta.

Kirjan varsinainen punainen lanka tulee vastaan, kun Himanen pohtii hyvinvointivaltion rahoitusvajetta. Hän toteaa valtiovarainministeriön laskelmiin tukeutuen, että joko verotusta olisi kiristettävä 10 miljardilla eurolla tai menoja karsittava 10 miljardilla eurolla. Kumpaakin vaihtoehtoa hän pitää mahdottomana.

Ratkaisuksi hän esittää ”kolmatta tietä”, jossa veroja ei tarvitse korottaa eikä menoja

karsia. Alijäämä kuroutuu umpeen nopeam- malla kasvulla ja sitä kautta suuremmilla verotuloilla sekä ”toisistaan enemmän välittävien ihmisten” pienemmällä menotarpeilla. Himasen vaihtoehtoon on pakko suhtautua hieman empien, vaikka se muodossa jos toisessa kummittelee suomalaisessa keskustelussa. Kaikki ovat varmasti kuulleet mainostettavan ajatusta tehdä Suomesta ekologinen, ”luomutalouteen” panostava, korkean tuottavuuden ja huippu-osaamisen high-tech -yhteiskunta.

Poliitikoille ”kolmas tie” on oiva pakotie arkipäivän ongelmista. Mikä olisikaan helpompaa kuin puhua hyvistä asioista, joista periaatteellisella tasolla kaikki ovat yhtä mieltä? Kuka vastustaisi parempaa koulutusta, uusia keksintöjä, tehokkaampaa tuotantoa, parempaa työilmapiiriä ja puhtaampaa luontoa. Mutta ongelma syntyy, kun näistä hyvistä asioista tulee vaihtoehto arkipäivän realiteeteille, kilpailukyvyyn romahdusmaiselle heikkenemiselle ja julkisen talouden perustavaa laatua olevalle epätasapainolle. Jos kilpailukyvyille ja rahoitusvajeelle ei tehdä mitään, vaan tuudittaudutaan erilaisten kielikuvien ja kvantifioimattomien

<sup>1</sup> [valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/pdf/2012/sininen-kirja/fi.pdf](http://valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/pdf/2012/sininen-kirja/fi.pdf) 157s.

ohjelmien varaan, syvennetään tulevien katumusharjoitusten määrää.

Himasen vaihtoehto pitää verbaalin kuorutuksen ohella sisällään ehdotuksia työurien pidentämiseksi (nettomääräisesti 37,5 vuoteen), työhyvinvoinnin parantamiseksi (siton, että ihmiset ajattelevat 50 % itseään ja 50 % muita) ja innovaatioiden lisäämiseksi. Mistään ei käy ilmi, miten kaikki hyvä saadaan aikaan, eli kuka tämän tekee. Hyvin informoidut pyyteettömät poliitikotko? Onko markkinoilla mitään roolia? Kirjassa kaikki ilmaistaan passiivissa, mutta teksti on tulkittavissa siten, että Himasella on mielessä jonkinlainen ”*social planner*” -näkökulma kaikkiin ongelmiin. Poliitikot varmaan kuvittelevat, että juuri heidän pitää toimia tässä virassa ja että heillä on siihen kaikki edellytykset.

Esitettyjä väittämiä ei yleensä perustella, ja teksti on turhankin julistuksenomaista. Oteetaan muutama esimerkki. Himanen kertoo, että verkostoitumalla paremmin globaalissa arvoverkossa voidaan kasvattaa vientiä. Tähän liittyen hän kertoo, että ”käytännössä 1 miljardin euron lisävienti merkitsee Suomen talouskasvuun 0,5 prosenttiyksikköä lisää” (sivu 86). Tämä on ilmeisesti jotain panos-tuotostaloustiedettä. Toisaalta (sivu 89) Himanen väittää, että ICT-investointeja on tehty liian vähän ja että kasvattamalla investointeja voitaisiin BKT:n kasvua jouduttaa toisella puolella prosenttiyksiköllä. Olisi hyvä jos tällaisia tuloksia voisi perustella jollain analyysillä tai edes kertomalla, mistä markkinaepäonnistumisista johtuu, että ICT -investointeja on tehty liian vähän.

Himasella on arvio, jonka mukaan ”mainittu kasvun lisä edellyttää hallitustasolla tietoyhteiskunnan ottamista kestäväen kasvun strategian osaksi yhteistyössä työmarkkinaosapuolten

kanssa”. Kasvun avaimet löytyvät siis Hakaniemestä ja Etelärannasta. Kolmas puoli prosenttiyksikköä lisää talouskasvua saadaan Himasen mukaan strategialla, jossa ”riittävän joustava ja avoin markkinakilpailu yhdistyvät työntekijöiden korkeaan turvaan ja korkealaatuisiin hyvinvointipalveluihin sekä osaamiseen ja kehittämiseen turvattuina uutena tuottavuuden ja turvan perustana” (sivu 86). Joustavien työmarkkinoiden yhteys työntekijöiden korkeaan turvaan olisi vaatinut jonkinlaista analyysia.

Edelleen puoli prosenttiyksikköä lisää talouskasvuun saadaan toteuttamalla julkiset hankinnat ekologisesti kestäväällä tavalla. Siihen päästään ”suuntaamalla vuosittaisia 30 miljardin julkisia hankintoja ekologisuus keskeisenä kriteerinä, tekemällä siitä ison innovaatio-rahotusta suuntaavan teeman ja vaikuttamalla samaan suuntaan lainsäädännöllisesti” (sivu 99). Näinhän markkinat toimivat.

Aiheellista on myös kysyä, mistä tulee *Sinisen kirjan* veropoliittinen ohjelma, jossa vaaditaan ”kulutuksen verottamista ekologisen kestävyuden vuoksi, ja ajoneuvoverotus, jossa on voimakkaat ekologisuuden insentiivit ja kestävämmän elämäntyylin disinsentiivit” (sivu 102). Termit kuulostavat hienoilta, mutta joistakin perusteluista olisi ollut apua. Himanen ei varmaan ole hirveän hyvin informoitu verotusta koskevasta tieteellisestä kirjallisuudesta. Siksi olisi kuvitelut, että hän olisi esittänyt suosituksiaan matalammalla profiililla.

Kuten edellä olevasta ilmenee, Himanen suhtautuu hyvinvointivaltioon positiivisesti. Hänellä ei ole oikeastaan mitään sanottavaa yhteiskunnan instituutioista ja mekanismeista, kuten markkinarakenteesta, eläkejärjestelmästä tai puoluekentästä. Olisi voinut kuvitella, että julkisen hallinnon ja etujärjestöjen ulkopuolelta tullut kirjoittaja olisi voinut tuoda jotain ai-

van uutta hyvinvointivaltiota ja konsensusta painottavaan kotimaiseen keskusteluun.

Hyvinvointivaltio-hymistelylle luontevaa jatkoa on täydellinen hiljaisuus yhteiskunnan valtarakenteista ja poliittisesta järjestelmästä. Ajatellaan vaikkapa vain korporatistista kolmikan-järjestelmäämme, joka viime kädessä päättää palkoista, veroista, sosiaaliturvasta, eläkkeistä, eläkevarojen käytöstä ja niin edelleen, tai poliittisia puolueita, jotka tarjoavat kaikki samaa hyvinvointivaltiojargonia kuvitelluille mediaaniäänestäjille.

Ainakin itseäni vaivaa tavattomasti kysymys, onko meillä mitään onnistumisen mahdollisuuksia tässä ”mediaaniäänestäjän maailmassa”, kun yksityisen sektorin työllisten osuus äänestysikäisistä on vain kolmannes ja yrittäjien osuus vain kuusi prosenttia? Eikö perustavaa laatua oleva ongelma ole se, että järjestelmä keskittyy tulojen jakamiseen tulojen synnyttämisen sijaan? Onko todella tarpeen, että meillä on työmarkkinoilla verosubventioilla tuettu ammattiliittojärjestelmä ja sen rinnalla yksi maailman suurimmista julkisista sektoreista, joka sekin keskittyy paljolti vain työntekijöiden oikeuksien puolustamiseen?

Himaselle julkinen sektori ja ”hyvinvointivaltio” ovat itseäänselvyyksiä. Siksi ei ole tar-

peen pohtia sitä, missä ja miksi markkinat epäonnistuvat niin pahasti, että julkisen sektorin kasvavaa roolia tarvitaan? Himanen ilmiselvästi uskoo, että hyvinvointivaltiolla ole mitään varjopuolia ja että valtion roolin kasvu on vääjäämätön luonnonilmiö.

Viisi vuosikymmentä sitten Milton Friedman kirjoitti kirjan *Capitalism and Freedom*, joka kaikessa yksinkertaisuudessaan kertoi, että markkinatalouden ja kommunismin välillä ei ole olemassa vaihtoehtoa ja että vapaa markkinatalous on ainoa järkevä tapa taata ihmisille kohtuullinen elintaso ja kohtuulliset edellytykset poliittisille vapauksille. Siinä missä Friedmanin ohjenuora on ”luottakaa markkinatalouteen”, Himanen marssittaa areenalle kolmikan ja antaa sen tehtäväksi toteuttaa kymmeniä erilaisia ohjelmia.

Suomen talouden tila on huono. Tuskin on liioittelua käyttää Stephen Elopın vertausta palavasta lautasta kuvaamaan tulevien vuosien talousnäkyviä. Nyt jos koskaan tarvittaisiin rohkeita avauksia talouspoliittiseen keskusteluun. Mutta rohkeat avaukset eivät varmaankaan ole niitä, joilla kerää raikuvimmat aplodit seminaariyleisöiltä ja lobbareilta. □